

**UKRAINISCHE WISSENSCHAFT
IM EUROPÄISCHEN KONTEXT.
DEUTSCH-UKRAINISCHE
WISSENSCHAFTSBEZIEHUNGEN**

**УКРАЇНСЬКА НАУКА
У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ.
НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКІ НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ**

Німецько-Українське Наукове Об'єднання
ім. проф. Ю. Бойка-Блохина

**УКРАЇНСЬКА НАУКА У
ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ.
НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКІ
НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ**

Збірник наукових праць

Том IX

**Мюнхен
2016**

УДК 8

ББК 80

У45

Усі права застережено. Посилання на матеріали цього видання під час їх цитування обов'язкові

*Збірник наукових праць друкується за рішенням
Загальних зборів «Німецько-Українського Наукового Об'єднання
ім. проф. Ю. Бойка-Блохина»
(протокол № 2 від 26 лютого 2016 року)*

Укладач і загальний редактор:
*акад. Академії наук Вищої Школи України,
член-кор. УВАН у Нью-Йорку, проф., д-р. Дарина Блохин*

Редакційна колегія:

Наталія Поплавська, д. філол. наук, проф. (Україна); **Марта Оберраух-Мельничук**, д-р. (Німеччина); **Валентина Барчан**, д. філол. н., проф. (Україна); **Наталія Сидоренко**, д. філол. н., проф. (Україна); **Володимир Супрун**, д-р. (Німеччина); **Петро Кононенко**, д. філол. н., проф. (Україна); **Іво Поспішл** д. філол. н., проф. (Чехія).

Рецензенти:

Ростислав Радишевський – член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри полоністики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Україна);

Валентина Соболь – доктор філологічних наук, професор Варшавського університету (Польща).

Від упорядників:

автори несуть особисту відповідальність за повноту і правильність висвітлення зазначеної теми, грамотність, системність викладу, достовірність фактів, правильне цитування, написання власних імен, назв тощо.

Українська наука в європейському контексті. Німецько-українські наукові зв'язки : збірник наукових праць / уклад. і заг. ред. Д. Блохин. – Мюнхен, 2016. – Т. 9. – 440 с.

У45 IX том збірника наукових праць приурочено ювілею доктора, професора, академіка АНВШ України, член-кореспондента УВАН, лауреата премії фонду Т.Шевченка Дарини Блохин та 10-літтю створення нею «Німецько-Українського Наукового Об'єднання імені проф. Юрія Бойка-Блохина», яке є сьогодні науковою платформою для обговорення дослідницьких пошуків науковців у царині німецько-українських науково-культурних взаємин. Дарина Блохин є послідовною берегинею наукових заповітів Юрія Бойка-Блохина – відомого літературознавця, театрознавця, громадського і політичного діяча, професора Українського вільного університету в Мюнхені. Засновниця НУНО бере активну участь у популяризації здобутків української академічної науки в європейському науково-культурному просторі. Німецько-українська наукова співпраця, ініційована нею, посідає важливе місце у національній історії двох країн та загальноєвропейському історико-культурному процесі.

Збірник наповнили статті дослідників Німеччини, України, Чехії, наукові інтереси яких інтегруються навколо актуальних питань сучасної компаративістики, наукової комунікації у дискурсі німецько-українських наукових зв'язків. Концептуально означено місце української гуманітарної науки у європейському та світовому науковому просторі. Тематичне розмаїття публікацій систематизовано за рубриками: «Мовознавство. Роль діаспорних вчених у поширенні україністики в Німеччині та країнах їх проживання», «Українська і німецька література та історія», «Німецько-українські мас-медіа і соціальні комунікації», «Культура. Мистецтво».

Для науковців, викладачів, докторантів та аспірантів.

УДК 8

ББК 80

ISBN 978-966-308-665-1

© НУНО, Дарина Блохин

*Світлана Ігнат'єва,
кандидат філологічних наук,
доцент, професор,
Інститут гуманітарних наук,
Національний гірничий університет*

УДК 811.161: 41

ВИДАТНІ ОСОБИСТОСТІ НІМЕЧЧИНИ В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ ЩОДЕННИКОВОГО ДИСКУРСУ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

У статті досліджено культурологічне наповнення смислової організації українського щоденникового дискурсу Олесь Гончара з проєкцією на видатних особистостей Німеччини. Визначено їхню особливу роль у процесі етногенезу та формуванні різнобічного світогляду особистості. Доведено, що щоденниковий дискурс акумулює етнодуховні та інтелектуальні здобутки світової гуманістичної спільноти.

Ключові слова: щоденниковий дискурс, комунікативний простір, Олесь Гончар, діарист, особистість, оцінка.

У науковій парадигмі кінця ХХ – початку ХХІ століття домінуюче місце належить саме антропоцентричній лінгвістиці як одній із найдинамічніших напрямів сучасної науки про мову. Її увагу сфокусовано на понятті мовної особистості – людини, яка здатна здійснювати мовленнєві вчинки.

Сьогодні все активніше увагу науковців привертає щоденниковий дискурс як універсальний, багатоаспектний, складний, поліфункційний текст. Це зумовлено розмитістю і нечіткістю його визначення в сучасних літературознавчих і мовознавчих розвідках. В українському мовознавстві значно зросла зацікавленість нехудожніми текстами. Особливий інтерес викликають ті тексти, які відображають не вигадані ситуації, або постаті, а реальні події й реальні історичні постаті.

Т. А. Космеда виокремлює у таких текстах Его і визначає його як ментальні конструкції, де осмислюється «своя належність до статі, усвідомлення свого тіла, почуттів» [4, с.88]. Вона також стверджує, що Его окреслюється відповідними комплексами, страхами, переконаннями, бажаннями, усвідомленням приналежності до національності, раси, релігії, соціуму, володіння професією, знаннями тощо. Щонайважливіше, до цієї конструкції Т.А. Космеда відносить увесь накопичений особистістю досвід, думки, симпатії й антипатії, пам'ять минулого, прагнення майбутнього й под. [Там само]. Зауважуємо, що саме щоденник має найбільш вільну форму его-тексту, в якому правдиво виражається аутентичне «Я». Перебуваючи в стані неспокою, збудження, невпевненості, діарист поденно фіксує події, явища, факти, веде діалог сам на сам.

Український щоденниковий дискурс наскрізь пройнятий етнокультурними елементами, увінчаний християнською релігією, які по-своєму використовує й осягає діарист-творець. Універсальне (загально-людське) та особистісно-індивідуальне поєднуються в культурі, яка охоплює всі сфери життєдіяльності людини, перебуваючи в діалектичному взаємозв'язку з ними.

Щоденниковий дискурс Олесь Гончара, демонструє зв'язок еволюції його мовної особистості з фактами біографії письменника, публіциста, громадського діяча, обставинами його життя, духовним, творчим розвитком. Він охоплює більш ніж півстолітню історію України. Насичений фактологічним матеріалом комунікативний простір його щоденникового дискурсу містить важливу для сучасника інформацію про видатних особистостей Німеччини. Саме громадянська позиція Олесь Гончара, висота його ідейних і моральних критеріїв знайшли відображення в щоденниковому дискурсі. Ретельно проаналізувавши діарійні нотатки, в яких йдеться про історичні події в Україні та Німеччині, можна наголошувати на здатності Олесь Гончара широко загальнювати

дійсність, стверджувати масштабність, планетарність мислення, романтичне світовідчуття та світобачення, тяжіння кожному проблему розглядати крізь призму долі свого народу, своєї держави.

Окреме місце належить видатним особистостям Німеччини в комунікативному просторі щоденникового дискурсу Олесь Гончара. Діарист Гончар з великою повагою ставиться до німців – основного населення Німеччини. Скажімо, на нього гарне враження справила Дев'ята симфонія Бетховена: *«Вчора слухав Дев'яту симфонію Бетховена. Виконував берлінський оркестр, а хор складається з дітей-німченят... Яка обдарована нація! І як на тій землі в ХХ сторіччі могло з'явитись таке жахливе коричневе зло?»* [3, с.291]. Олесь Гончар – письменник філософської заглибленості. Осмислення світу, людини, історичної долі людства – у фокусі його діарійної творчості. З великою симпатією говорить про зміни в Європі: *«Змінюється Європа, вирус Берлін, святкуючи падіння збанкрутілого режиму. Все сталося без єдиного пострілу, впало те, що виявилось нежиттєздатним. Німецька молодь, східна і західна, довбе кайлами з обох боків берлінську стіну – не вистачає контрольних пунктів, потрібні нові проходи, бо заборони знято, добуто право на вільне спілкування цих і тих...»* [3, с.264]. Його думки доповнені суттєвими заувагами: *«Пригадую, як стояли ми колись перед цим похмурим тоталітарним муром. Анна Зегерс мовчки дивилась на свіжу безглузду споруду, зведену сталіністами, і очі її, нашої товаришки, були повні сліз. Але чим ми їй могли допомогти? Тепер сама історія ламає кайлами цей жорстокий витвір тоталітаризму, що розтинав живе тіло народу»* [3, с.264].

Берлінську стіну він називає *«похмурим тоталітарним муром»*, *«безглуздою спорудою, зведеною сталіністами»* *«жорстоким витвором тоталітаризму»*. У цих епітетах легко простежується ставлення Олесь Гончара до цієї важливої події у житті Німеччини. Разом з цими подіями він згадує **Ериха Хоннекера** – німецького політичного діяча, якого за своєю негативною оцінкою називає *«найзаклішим сталіністом»* [3, с. 264]. Навпаки, високо поціновано творчість видатних німецького поета, державного діяча **Іоанна Фольфганга фон Гете** й **Йоганна-Себастьяна Баха** – німецького композитора і органіста. Олесь Гончар справедливо називає їх *«геніями світла, що вірили у силу добра, гармонію сфер, порядку»* [2, с.59]. Український діарист захоплюється не лише поетичними здібностями Гете. Він називає його *«останнім з гігантів відродження»* [2, с. 503], тим, хто є *«найближчим до Леонардо»* [2, с. 503]. А ще *«для престижу й слави німців зробив більше, ніж разом усі, хто в Німеччині був до нього»* [2, с. 503]. А ось, на глибоке переконання О.Гончара, **Людвіг Ван Бетховен** – німецький композитор, піаніст, диригент це – *«геній, прихильник тіні, той, що сприймає світ як хаос, безлад, де панує сліпа випадковість»* [2, с. 59].

У комунікативному просторі щоденникового дискурсу Олесь Гончар згадує й друга Гете – **Гердера Йоганн Готфріда**. Він дає йому досить об'ємну характеристику. Для Гончара він не просто німецький історик культури, а *«геніальний німець»*, *«мудрий Гердер»* [3, с. 413] і навіть більше того *«учитель нашого Максимовича»* [3, с. 413]. Саме Гердер провіщав Україні *«велике майбуття, казав, що вона стане колись новою Елладою»* [3, с. 413]. І Гончар вдячний йому *«за таку віру в український народ»* [3, с. 413].

З великою симпатією згадує Олесь Гончар свою зустріч з Рольфом Гебнером – німецьким україністом, ученим-філологом, який готує антологію новели. Він виокремлює такі риси його поведінки: *«по-німецькому скрупульозний, дійшлий і тому знаючий Людина діла»* [2, с. 373].

Згадує Олесь Гончар і **Альберта Ейнштейн** – німецького й американського ученого-фізика. З одного боку він говорить про цього вченого як про генія: *«геній такого ж масштабу, як Ньютон, Архімед...»* [2, с. 368]. Він указує на те, що *«на основі одного експериментального факту – рівності інертної і гравітаційної мас – дійшов висновку, що реальний фізичний простір зовсім інший, не той, яким він нам уявляється. Структура його непостійна, простір змінюється відповідно з розподілом і рухом у ньому матерії»* [2, с. 368]. Однак він розчарований створенням атомної бомби, що *«до щастя людей не наблизило»* [2, с. 368]. О. Гончар називає Ейнштейна одним з *«винуватців того, що сталося в Хіросімі»* [2, с. 518].

Отже, щоденниковий дискурс Олесь Гончара насичений глибоким змістом і всепроникною мудрістю. Він стоїть на сторожі людської пам'яті, просвітлює наш розум та серце, сприяє осмисленню отриманої інформації та розширює ментальний простір, а також репрезентує етапи руху мислення діариста Гончара.

Література

1. Гончар О.Т. Щоденники: У 3-х т.: Т.1(1943-1967) / (упоряд., підгот. текстів, ілюстр. матеріалу В.Д.Гончар; [худож. оформ. М.С.Пшінки]. – 2-ге вид., вир. і доп. - К.: Веселка, 2008. – 455 с.
2. Гончар О.Т. Щоденники: У 3-х т.: Т.2 (1968-1983) / (упоряд., підгот. текстів, ілюстр. матеріалу В.Д.Гончар; [худож. оформ. М.С.Пшінки]. – 2-ге вид., вир. і доп. - К.: Веселка, 2008. – 607 с.
3. Гончар О.Т. Щоденники: У 3-х т.: Т.3 (1984-1995) (упоряд., підгот. текстів, ілюстр. матеріалу В.Д.Гончар; [худож. оформ. М.С.Пшінки]. – 2-ге вид., вир. і доп. - К.: Веселка, 2008. – 646 с.
4. Космеда Т.А. „Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу”: монографія. /Т.А.Космеда. – Дрогобич: Коло, 2012. – 372с.

Ignatieva S.

PROMINENTE DEUTSCHE PERSÖNLICHKEITEN IM KOMUNIKATIVEN RAUM DES TAGEBÜCHER-DISKURSES VON OLES HONTSCHAR

Zusammenfassung: Im Artikel wurde die kulturologische Ergänzung der inhaltlichen Organisation des ukrainischen Tagebücher-Diskurses von Oles Hontschar mit der Projektierung auf prominente Persönlichkeiten Deutschlands erforscht. Es wurde ihre besondere Rolle im Prozess der Ethnogenese und der Formierung der vielseitigen Weltansicht der Persönlichkeit bestimmt. Es wurde bewiesen, dass der Tagebücher-Diskurs ethnogeistige und intellektuelle Errungenschaften der weltweiten humanistischen Gemeinschaft akkumuliert.

Schlüsselwörter: Tagebücher-Diskurs, kommunikativer Raum, Oles Hontschar, Diarist, Persönlichkeit, Bewertung.